

EMLÉKEZTETŐ,

amely felvételre került az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről

Dr. Kovács Zsuzsanna kúriai bíró, a jogegységi csoportok vezetője köszöntötte a megjelenteket és megnyitotta a jogegységi csoport ülését. Utalt arra, hogy az internetes diskurzus mellett a korábbi tapasztalatok alapján igény mutatkozott egy, a már korábban is megtartott tematikus találkozóhoz hasonló tanácskozás megtartására. Röviden összefoglalta, hogy a mostani tanácskozás alkalmával három téma kerül megtárgyalásra:

- I. Szerződésátruházás az új Ptk-ban, különös tekintettel a mezőgazdasági földhasznóbérletre,
- II. a sérelemdíj, és
- III. az elítéltek vagy egyéb jogcímen fogvatartott alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási és más jogcímen érvényesített kártalanítási, sérelemdíj iránti igények egyes kérdései.

I.

Dr. Leszkoven László a téma meghívott előadója előadásában rámutatott: a szerződésátruházás jogi természete régóta vitás a jogirodalomban, a nováció pontos tartalma is tisztázatlan. Álláspontja szerint a szerződésátruházás törvényi szabályai alapján jogutódlás történik a kötelmi jogviszonyban, a szerződésátruházás a jogviszonyt nem szünteti meg.

Kiemelte: a Ptké. 53/C. §-ába emelt szabály nem szerencsés, figyelemmel arra, hogy az a Ptk. koncepciójával szembe megy. Mindazonáltal a felhívott jogszabályhelyet úgy kell értelmezni, hogy az a korábbi szerződést nem újítja meg, csupán a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél közötti kötelelem szűnik meg, ezt meghaladóan a korábban létrejött jogok és kötelezettségek összessége a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél között marad fenn.

Az előadás teljes terjedelmében visszahallgatható az alábbi linken:
http://lb.hu/sites/default/files/sajto/dr_leszkoven_laszlo_eloadasa.mp3

Ezt követően Dr. Bartal Géza a Kúria szaktanácsának elnöke részletesen ismertette a már említett Ptké. 53/C. §-ból fakadó jogalkalmazási problémákat, különös tekintettel a Kúrián felfüggesztett kijelölési ügyekre.

Utalt rá, hogy a Kúria szaktanácsának álláspontja szerint a Ptké. támadott rendelkezése sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, amely szerint Magyarország független, demokratikus jogállam. Ezzel a szabállyal az Alaptörvény – a korábbi Alkotmányhoz hasonlóan – az alapvető rendelkezések között tartalmazza a jogállamiság klauzuláját. Az Alkotmánybíróság 1991-től kezdve egyre intenzívebben értelmezte a jogállamiság fogalmát, amelyet alkotmányossági mérceként kezelt és abból több más olyan fogalmat vezetett le, úgy mint a jogbiztonság, amely szintén összetett értelmezést nyert.

Szerinte az 1991-ben megfogalmazott tétel értelmében a jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket. Ez az értelmezés a jogállamiság formai tartalmára vonatkozik, amely arra a hosszú idő óta érvényesülő kívánalomra utal, amely szerint az államnak a jog uralma alatt kell állnia. E követelmény teljes egészében az alkotmány és más normák viszonylatában tud kiteljesedni.

Kiemelte: a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – és elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

Kitért arra is, hogy annak érdekében, hogy a jogalkotás során a jogbiztonság követelményét érvényre juttatva kerüljenek elfogadásra az egyes jogi normák, az Alaptörvény felhatalmazása alapján a jogalkotás alapvető követelményeit külön törvény (Jat.) szabályozza. A Jat. preambuluma szerint az Országgyűlés az Alaptörvény T) cikkében foglaltak végrehajtására,

- a jogállamiság követelményeinek a jogalkotás során történő magas szintű érvényesítése érdekében,
- a jogalkotó által kitűzött szabályozási célokat hatékonyan szolgáló, megalapozott jogszabályok kidolgozásának elősegítésére, továbbá annak érdekében, hogy
- a jog megismerhetőségének feltételei összhangban álljanak a XXI. század adta lehetőségekkel”

alkotta meg a jogalkotásról szóló törvényt (Jat.), amely több garanciális előírást is tartalmaz. A jogalkotási szabályok be nem tartása folytán elfogadott norma érvénytelen.

Álláspontja szerint a Ptké. támadott rendelkezése több ponton közvetlenül a Jat. rendelkezéseibe, a fentiek szerint ebből következően az Alaptörvény B) cikkébe ütközik a következőkre figyelemmel.

A Jat. 2. § (1) bekezdése szerint a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie. A kijelölési helyzetekben tapasztalható bizonytalanságból egyértelmű, hogy a fenti jogszabály tartalma nem egyértelmű a jogalkalmazók számára. A szabály értelmezésénél bizonytalanság mutatkozik a tekintetben, hogy a norma tényállásában megfogalmazott jog- és kötelezettség átszállás pontosan milyen élethelyzetekre vonatkozik. Megjegyzendő, hogy maga a jogalkotó is téves indokolást ad, amikor a régi Ptk. alatt megkötött szerződések vonatkozásában a Ptk. alkalmazandónak gondolt jogszabályhelyét hívja fel. A támadott jogszabályhely a jogrendszer többi rendelkezésével összevetve is alkalmas arra, hogy nehezen átlátható, a jogkereső közönséget bizonytalan helyzetben tartó helyzetet idézzon elő. Nehezen értelmezhető és rendkívül kazuisztikus magánjogi viszonyokat fog eredményezni ugyanis az, hogy egy adott kötelmi viszony különböző létszakaira eltérő jogszabályokat kell alkalmazni.

A Jat. 2. § (4) bekezdés *b)* pontja szerint a jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály illeszkedjen a jogrendszer egységébe. A Kúria által támadott jogszabály nemhogy nem illeszkedik a jogrendszer egységébe, de kifejezetten felborítja a korábban következetesen végig gondolt magánjogi szabályozást, továbbá lerontja a magánjog anyajogának, azaz a Ptk.-nak a magánjogi jogszabályi környezetben betöltött szerepét is. A bírói gyakorlat a szerződésátruházást és a jogszabályi alapú jog- és kötelezettség átszállást hosszú idő óta a korábbi és az új szerződéses fél közötti jogutódlásként értelmezi. Ez az értelmezés szolgálja a magánjogi jogviszonyok kiszámíthatóságát, folyamatosságát, a felelősségi és a szerződésből fakadó egyéb kötelmi jogi helyzetek átlátható, egyértelmű és a magánjogi jogalanyok számára méltányos kezelésének lehetőségét. A Ptk. előkészítése során ugyan vita volt a tekintetben, hogy az alanyváltozás következtében az új szerződő fél tekintetében új szerződés létrejöttét mondja ki a törvény, ezt a koncepciót a jogalkotó a fenti indokokra figyelemmel hamar elvetette. A Ptk. szabályozásából egyértelműen az következik, hogy a szerződésátruházás jogutódlás, erre tekintettel rendelkezik külön a Ptk. a beszámításról, illetve a kötelelemhez kapcsolódó biztosítékokról, amelyek – kifejezett

rendelkezés hiányában – a főszabály értelmében változatlanul fennmaradnának a szerződéses pozíció átruházása esetén is. A Ptk.-nak a bírói gyakorlatra figyelemmel kialakított következetes szabályait rontja le a Ptké. támadott rendelkezése, amikor a jogszabályon alapuló alanyváltozásra a Ptk. szabályaitól eltérő jogkövetkezményt ír elő. Amennyiben a jogalkotó a vizsgált magánjogi konstrukció esetén a novációt fogadta volna el az intézmény vezérmotívumának, a Ptk. rendelkezéseit ennek megfelelően alakította volna ki. A Ptké.-be, mint a Ptk. hatálybaléptetéséről szóló jogszabályba ilyen jelentőségű, a Ptk. egyik alapvető kötelmi jogi jogintézményét a Ptk. rendelkezéseitől eltérően szabályozó norma nem helyezhető el.

A Ptk. és a Ptké. is törvény, közöttük a vonatkozó jogszabályok és az Alaptörvény alapján nincs hierarchikus viszony. Fontos utalni azonban arra, hogy a két jogszabály funkciójában eltér egymástól:

A Ptk. a magánjog anyajoga, amely az alapvető magánjogi szabályokat tartalmazza, ehhez képest a Ptké. a Ptk. hatálybaléptetéséről és az átmeneti szabályokról szóló, a Ptk.-hoz szorosan kapcsolódó norma, amelynek célja a szabályozási átmenet biztosítása a magánjogi kódexváltásra tekintettel. A Ptké. általános indokolása szerint „[a] törvény [Ptké.] tartalmazza többek között

- a Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti szabályokat, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (...), a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (...), a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (...) és a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (...) hatályon kívül helyezéséről szóló normát, valamint
- azokat a felhatalmazó rendelkezéseket, amelyek alacsonyabb jogszabályi szinten szabályozható jogviszonyok megalkotására adnak lehetőséget.”

Ebből következően a Kúria szaktanácsa szerint a Ptké. a Ptk. hatálybalépését segítő szabályként funkcionál, következésképpen nem tartalmazhat olyan normát, amely a Ptk. tételes szabályát írja felül. A két törvény közötti funkcionális viszonyra a Ptké. szabályainak megalkotásakor és módosításakor figyelemmel kell lenni.

Kiemelendő az is, hogy a Ptké. támadott rendelkezése nem átmeneti szabály és nem is felhatalmazó vagy hatályon kívül helyező rendelkezés.

A Ptké. funkciójából és annak tételes – fentebb idézett – indokolásából is az következik, hogy kizárólag kiegészítő jellegű előírásokat tartalmazhat. Egy jogintézmény lényegi tartalmának újrafogalmazása (a Ptk. szabályaival szemben álló szabályozása) azonban nem minősül ilyen szabálynak.

A Ptké. tételes polgári jogi szabályt tartalmaz, amikor az 53/C. § (1) bekezdése kimondja:

„Az (1) bekezdés szerinti esetben a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél tekintetében pedig a szerződést az átszálló valamennyi jog és kötelezettség vonatkozásában a jogszabály rendelkezése alapján létrejött új szerződésnek kell tekinteni.”

Ez a rendelkezés nem értelmezhető átmeneti szabályként.

A Jat. 2. § (4) bekezdés *d)* pontja szerint a jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek.

Szakmai követelményként jelenik meg például a Jat. 3. §-a szerint az, hogy az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a

jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A Jat. 4. §-a értelmében, ha egy tárgykört törvény szabályoz, törvényben kell rendezni az alapvető jogintézményeket és a szabályozási cél megvalósulásával összefüggő lényeges garanciákat is. Ez ebben az esetben – nem ismételve a korábban elmondottakat – nyilvánvalóan nem történt meg. A szerződésátruházásra vonatkozó szabályok a Ptk.-ban kerültek elhelyezésre, a megfelelő garanciális szempontokat sem nélkülöző jogszabályalkotási folyamatot követően. Amíg a jogszabályi alapú szerződésátruházás a Ptk. hatálya alatt megkötött szerződések vonatkozásában a Ptk. szerint jogutódlás, addig a régi Ptk. hatálya alatt megkötött szerződéseknel novációt eredményez.

Végezetül e körben fontos utalni arra, hogy az alapvető jelentőségű módosításnak a jogalkotó érdemi indokát nem is adja, azon kívül, hogy a haszonbérleti jogviszonyokat „még hatékonyabban” kívánja rendezni. (Megjegyzendő, hogy a hatékonyság nem jogi fogalom.)

Kitért arra is, hogy a Jat. 18. § (1) bekezdése szerint a jogszabály tervezetéhez a jogszabály előkészítője indokolást csatol, amelyben bemutatja azokat a társadalmi, gazdasági, szakmai okokat és célokat, amelyek a javasolt szabályozást szükségessé teszik, továbbá ismerteti a jogi szabályozás várható hatásait. Ez a követelmény a Módtv. esetében vitathatatlanul nem teljesül.

A Ptké. támadott rendelkezése – azáltal, hogy a jogkereső közönség és a jogalkalmazás számára nehezen átlátható, indokolatlan helyzetet teremt – sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti bírósághoz fordulás jogát. E cikk szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

Ez az alkotmányos jog olyan emberi jogi háttérű szabályt jelenít meg, amelynek esszenciális eleme annak lehetővé tétele, hogy a magánjogi jogalanyok jogvitás ügyekben a polgári bíróságokhoz fordulhassanak. A bírói út biztosítása nem formális követelmény, az azt ténylegesen lerontó, vagy a bírósághoz fordulást elnehezítő szabályozás alkalmas az alkotmányos rendelkezés megsértésére. Önmagában a Kúria indítványában előadott ügyekből is az tűnik ki, hogy a kazuisztikus és a polgári jogi dogmatikával szembemenő szabályozás alapján a felek és a bíróságok is bizonytalan helyzetbe kerültek annak eldöntése során, hogy melyik bíróság illetékes az ügy elbírálására. Ezáltal a haszonbér megállapítása iránt indított ügyekben többször áttételre – esetenként a Pp. rendelkezéseivel inkoherens módon és a bírói gyakorlatban eddig példátlanul – többszöri áttételre kerül sor, amely jellemzően hónapokkal elhúzza a peres eljárás lefolytatását. Ezzel a támadott szabályozás alkalmas az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében új kitételként megjelenő ésszerű idő követelményének megsértésére is.

Összegzésképpen elmondható, hogy a jogalkotásra vonatkozó szabályok a jogrendszer legalapvetőbb rendelkezései, amelyek be nem tartása az alkotmányosság formai kritériumának, azaz a jogrendre vonatkozó alapvető szabályok érvényesülésének megkerüléséhez vezet.

Végül dr. Bartal Géza utalt arra is, hogy a hivatkozott jogszabályhely novációkénti értelmezése semmiképpen sem fogadható el, ezért, ha az Alkotmánybíróság a tárgyalt jogszabályhelyet nem semmisítené meg, a problémát bírói jogértelmezéssel kell megoldani.

Az előadás teljes terjedelmében visszahallgatható az alábbi linken:

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/dr_bartal_geza_eloadasa.mp3

II.

A szerződésátruházás témakörét követően a tanácskozás megtárgyalta a sérelemdíj aktuális jogelméleti és jogalkalmazási kérdéseit.

Dr. Görög Márta előadásában ismertette a személyiségi jogokkal összefüggő újabb problémákat. Álláspontja szerint két olyan gondolati kör jelenik meg, amely komoly kihívást: „veszélyt” jelent. Az egyik az infokommunikáció térnyerése, amely nagyban megnöveli az információk terjedési sebességét. A tömegmédiá bulvárosodása szintén új kockázatokat hordoz. Ezek fényében kitért a sérelemdíjjal kapcsolatos elvárásokra. Szerinte kiemelten fontos cél, hogy az új veszélyek ne adjanak teret a joggal való visszaélésnek.

A sérelemdíj – álláspontja szerint – nem más mint a személyiségi jogok megsértésének pénzzel való kompenzációja, egyfajta magánjogi büntetés. Ebből három funkció fakad: a kiegyenlítési, az elégtételi és a kompenzációs funkció. A mai napig vitatott, hogy melyik funkciónak van primátusa. Vékás Lajos szerint a kompenzációs funkció az elsődleges, a másodlagos a prevenció funkció. Ausztriában például az elsődleges funkció egyértelműen a kompenzáció, de ugyanez jelenik meg a lengyel jogban, illetve az európai kártérítési alapelvek körében is.

Álláspontja szerint a magyar jogalkalmazásban is a kompenzáció az elsődleges funkció. Az is látható ugyanakkor, hogy a magyar joggyakorlatban is megjelennek a „prevenció gondolatok.” Kérdés, hogy milyen jelentőséget biztosítsunk ez utóbbinak. E körben ismertette az angolszász és a német modell megoldásait.

Ismertette a sérelemdíj megítélhetőségének tesztjét, amelynek első lépcsője szerint abban kell állást foglalni, hogy melyek azok a magatartások, amikor a személyiségvédelmi eszközrendszernek aktivizálódnia kell: vannak olyan magatartások, amelyek a mindennapi élethelyzetekhez kapcsolódnak és olyanok, amik ezen kívül esnek. Előbbi körébe tartozó magatartások nem érik el azt a szintet, amelyik esetén a személyiségvédelem rendszer e működésbe lép. Egy jogirodalomban közkedvelt példa szerint, ha egy bevásárlás során a hentes csúnyán néz a vevőre, az a mindennapi élethelyzetek körébe tartozó eset, azaz nem vezet az eszközrendszer aktivizálódásához.

Kitért rá, hogy a magánjog több generálklauzulával is segíti a személyiségvédelmet. Az egyik a magánélethez való jog. Felmerül a kérdés, hogy hogyan tekintünk erre a jogra, önálló személyiségi jogként, vagy csak egy szubszidiárius személyiségi jogként. A másik a knowhow kérdésköre, ami szintén több – elvi és gyakorlati – példát vet fel.

Utalt arra is, hogy bizonyos esetben a személyiségvonatkozások elválnak a személyiségtől és részt vesznek a vagyoni forgalomban, tehát forgalomképesek. Kérdésként merül fel, hogy ezen személyiségvonatkozások esetében beszélhetünk e róluk úgy, mint például a szellemi tulajdon vonatkozásában egyes vonatkozásokról.

Kérdésként merül fel, hogy a nem vagyoni sérelem bizonyítása szükséges-e. Álláspontja szerint azt kell vizsgálni, hogy a sérelmet szenvedett személyt érte-e olyan nem vagyoni sérelem, amelynek okán a személyiségvédelem eszközrendszerének aktivizálódnia kell. Ez a kérdés átvezet a bagatell sérelmek kérdéséhez.

Álláspontja szerint a bagatell sérelmek alatt a csekély sérelmeket kell értenünk. Itt válik ez el a korábban ismertetett első szinttől. E körben többféle megoldás is szóba kerülhet (pl. szimbolikus sérelemdíj, alacsony összegű sérelemdíj stb). A teleologikus értelmezés – funkcióanalízis – segítségével juthatunk el a helyes megoldáshoz.

Következő lépésként meg kell vizsgálni az okozati összefüggés körében azt, hogy melyek azok a magatartások, amelyek nem eredményeznek jogellenességet. Ilyen például, ha a sérelemhez az érintett személy hozzájárul.

A következő fokozat a kimentés hiánya. A jogsértő a felelősségi rezsimhez kapcsolódó szabályok alapján mentheti ki magát a sérelemdíj-fizetési kötelezettség alól, ehhez mérten lesz szubjektív vagy objektív a felelősség. Az előreláthatósági korlát – álláspontja szerint – a sérelemdíj esetén nem alkalmazható.

A sérelemdíj funkciói a Ptk. összecszerúségre vonatkozó szabályaiból is visszaköszönnek.

Vizsgálható még a felek személye is, figyelemmel arra, hogy a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. Kérdés, hogy mi a helyzet a perbeli jogutódlással. A német joggyakorlat megengedi a perbeli jogutódlást, a magyar gyakorlatban még nincs kikristályosodott.

Végezetül e körben utal arra is, hogy a felperes az új Ptk. rendelkezései értelmében kérheti a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését is a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint. E körben érdemes visszatérni ahhoz, hogy a személyiségi jog jogosultjának van rendelkezési joga pl. arra, hogy maga döntse el, hogy a képmásának a felhasználását engedélyezi-e. Ez elvezethet a licencdíjjal kapcsolatos gyakorlat analóg alkalmazásához.

Az előadás teljes terjedelmében visszahallgatható az alábbi linken:

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/dr_gorog_marta_eloadasa.mp3

III.

Dr. Kiss Gabriella, a Szegedi Ítéltábla tanácselnöke előadásában elmondta: tömegével indítanak még mindig polgári pereket a fogvatartottak, annak ellenére, hogy a büntetés- végrehajtási törvény módosításával egy új jogintézmény jött létre.

Részletesen ismertette az elítéltek vagy egyéb jogcímen fogvatartottak alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási és más jogcímen érvényesített kártalanítási, sérelemdíj iránti igények elbírálására irányadó jogszabályokat. Utalt arra, hogy a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt (a továbbiakban: Bvtv.) módosította a 2016. évi CX. törvény (a továbbiakban: Mód.tv.), melynek során új jogintézményt alkotott. Ez a kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt, mellyel kapcsolatos rendelkezéseket főként a 10/A-10/B., 70/A.-70/B., 144/B. §-aiban, valamint a 436. § (10)-(12) bekezdéseiben helyezte el.

A kártalanítást bevezető rendelkezések célja a Mód.tv. miniszteri indokolása szerint az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) elvárásainak való megfelelés volt. Az EJEB ugyanis pilot judgement eljárásban a Varga és mások kontra Magyarország ügyben 2015. március 10-i keltű ítéletében a magyar joggyakorlat megvizsgálását követően arra a megállapításra jutott, hogy a Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Római Szerződésben biztosított alapvető jogok közül a 3. cikkben meghatározott kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát sértő fogvatartási körülmények miatt a fogvatartottaknak nem áll rendelkezésére sem hatékony preventív, sem hatékony reparatív jellegű jogorvoslat, ezért fogadta be a közvetlenül hozzá forduló fogvatartottak kérelmeit. Az EJEB ítéletének 47. pontjában kifejtette, a jogorvoslat hatékonysága akkor állapítható meg, ha képes a jogsértést vagy annak folytatását megakadályozni, vagy megfelelő kártérítést tud nyújtani a már megvalósult jogsértésekért. Ehhez mérten sem a fogvatartottak által igénybe vehető panaszt, sem az őket fogvatartó büntetés-végrehajtási intézet elleni, személyiségi jogsértés miatt előterjesztett nemvagyoni kártérítés iránti pereket nem tartotta hatékonyak.

Leszögezte, „az Állam kötelezettsége, hogy a büntetés-végrehajtási rendszerét az anyagi vagy logisztikai nehézségek ellenére is olyan módon szervezze meg, hogy az biztosítsa a fogvatartottak emberi méltóságához való jogának érvényesülését”. Emiatt előírta a Magyar Állam számára olyan „megfelelő” intézkedések bevezetését, amelyekkel az Egyezmény 3. cikkének megsértése esetére alkalmazandó preventív és kártérítési jogorvoslatok rendelkezésre állnak (113. pont). Rámutatott arra is, hogy „e cél elérése érdekében az Állam módosíthat már meglévő jogorvoslati lehetőségeket, vagy újakat is bevezethet”.

Az EJEB éppen azért döntött a pilot judgement eljárás mellett, mert annak lényege, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt jogok védelme érdekében a diszfunkciókat a lehető leggyorsabban és leghatékonyabb módon oldják meg nemzeti szinten. Az eljárást az akkor mintegy 450, az EJEB előtt első vizsgálatra váró Magyarország elleni érdemi kérelem indikálta, melyekben elsődleges sérelemként a nem megfelelő fogvatartási körülményeket jelölték meg. Mindezek alapján juttatta kifejezésre, hogy nincs meggyőződve arról, a magyar bíróságok által értelmezett és alkalmazott magyar jogszabályok alapján a szerződésen kívüli károkért a panaszosok embertelen vagy megalázó bánásmódra történő hivatkozással kártérítésben részesülhetnek. Így az embertelen vagy megalázó bánásmód következtében megvalósuló személyiségi jogok megsértése miatt benyújtott – akkori terminológia szerint – kártérítés iránti polgári jogi keresetek nem felelnek meg a hatékony jogorvoslati lehetőség feltételeinek, amely alapján ésszerű lehetőség van a pernyertességre és a jogorvoslatra.

A jogalkotó az EJEB ítéletében írt problémák megoldása érdekében teremtette meg a Bvtv.-be iktatott kártalanítási eljárást az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelmek orvoslására, amit a büntetőbíróság hatáskörébe utalt. Célja hatékony, a felrőhatóság vizsgálatát nélkülöző reparációs célú jogintézmény megalkotása volt.

A kártalanításra vonatkozó rendelkezések tehát a „Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt” alcímmel a Bvtv. 10/A-10/B. §-aiban, valamint a „Kártalanítási eljárás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelem orvoslására” alcímmel a Bvtv. 70/A-70/B. §-aiban kerültek szabályozásra.

A jogalkotó által kidolgozott megoldásokat – melyek részét képezte a már ismertetett mellett a reintegrációs őrizet alanyi körének kiterjesztése és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz, illetőleg az ehhez kapcsolódó intézkedések lehetőségének létrehozása – az EJEB is kellően hatékornak ítélte ahhoz, hogy további ilyen jellegű kérelmeket már ne fogadjon be.

A kártalanítási eljárás szabályozásának célja volt továbbá az is, hogy a döntés rövid időn belül, objektív alapon szülessen meg, a határozatok megfelelően indokoltak legyenek és a döntés késedelem nélkül végrehajtásra kerüljön.

Jelen témánkat nemcsak a kártalanítás szabályozása érinti, hanem az is, hogy a jogalkotó a Mód.tv. folytán 2017. január 1-jei hatállyal biztosítja az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz, illetőleg az ehhez kapcsolódó intézkedések lehetőségét (Bvtv. 144/B. §), melynek folytán csökkenhet az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelemre alapított kártalanítási igények száma is.

A későbbi polgári jogi következtetések szempontjából is lényeges ismertetni a fogvatartotti jogérvényesítés lehetőségeit, mechanizmusát. A Bvtv. 10. §-ához fűzött kommentár szerint a fogvatartott személyéhez, illetve a fogvatartásához köthető bármilyen ügyben kérelmet terjeszthet elő. A későbbi károk, hátrányok elhárításához tehát ez az első hatékony lépés. A kérelem elbírálása döntés formájában jelenik meg, amely ellen panasz benyújtására nyílik lehetőség, ha azt a

fogvatartott nem fogadja el. A panasz a legáltalánosabb jogorvoslati forma, amely gyorsan érvényesíthető és jellemzően az alapdöntést hozó szerv hatáskörébe tartozik. A panaszon túlmenően azonban a Bvtv. alapján egyéb jogorvoslatokra is sor kerülhet, ezek a bírósági felülvizsgálati kérelem és a fellebbezés. Ki kell emelni azt is, hogy a kommentár értelmében a Bvtv. keretein túlmenően az elítélt az általános szabályok szerint érvényesítheti jogait és bírósághoz vagy állami szervhez fordulhat, aminek indoka, hogy a jogérvényesítés a szabadságától megfosztott személy számára is elidegeníthetetlen jog, garanciális szabály. A fogvatartott tehát közvetlenül is megkeresheti kérelmével akár a törvényességi feladatot ellátó ügyészt, akár az alapvető jogok biztosát, akár a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársat, akár nemzetközi jogvédő szervezeteket kérelmével.

A panasz alapján a bv intézet parancsnoka intézkedhet az elhelyezési körülmények javítása vagy a sérelem ellensúlyozása érdekében, ennek keretében:

- kezdeményezi a fogvatartott jogszabályban előírt élettér biztosítására alkalmas más bv intézetbe való átszállítását;
- ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények sem az adott, sem más bv intézetben – átszállítással – nem oldhatók meg, ellensúlyozza a sérelmet, pl. hosszabb tartamú vagy többszöri szabadlevegőn tartózkodás biztosításával, további kapcsolattartás engedélyezésével, a látogatási idő tartamának növelésével, több fürdési lehetőség biztosításával, stb.

A panasz csak a fogvatartás ideje alatt nyújtható be, és az annak alapján megtett intézkedés vagy az intézkedés elmulasztása miatt bírósági felülvizsgálat kezdeményezhető.

A panasz előterjesztése előfeltétele a kártalanítás iránti igény benyújtásának, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között töltött napok száma a 30-at meghaladja (Bvtv. 10/A. § (6) bekezdés).

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és kártalanítás tehát a büntetés-végrehajtási jog legújabb jogintézményei, melyekkel a jogalkotó kettős cél megvalósítását mozdította előre, egyrészt megteremtette a lehetőségét az ilyen jellegű sérelmekből adódó károk viszonylag egyszerű eljárás keretében való enyhítésének és ellentételezésének, másrészt a magyarországi jogvédelmi viszonyokhoz igazodó kártalanítási összeget határozott meg.

A Bvtv. meghatározza azokat a lényegi esetköröket, amelyekben kártalanításra jogosult a fogvatartott. A felsorolás nem taxatív. A Bvtv. 10/A. § (1) bekezdésében így fogalmaz:

Kártalanítás jár az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak a fogvatartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás (a továbbiakban együtt: alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények) által előidézett sérelem miatt. A kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár. A kártalanítás megfizetésére az Állam köteles.

A felsorolásban a jogalkotó a legjellemzőbb esetköröket nevesítette. Ezeket az EJEB előtti és a magyarországi kártérítési perek tapasztalataira alapította, hozzákapcsolva a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet szabályozott esetköreihez.

Az eddigiek alapján kártalanítási eljárásban bírálják el a megfelelő légtér, mozgástér hiánya, az önálló szellőzésű WC hiánya, a tisztálkodáshoz szükséges folyóvíz, fürdő hiánya, az illemhely

elkülönítésének hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés és rovarirtás hiánya miatti igényeket. Mindezek biztosításának módját külön jogszabályok rendezik (pl. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokának szakutasításai).

A kártalanítási eljárással rendezni célzott sérelem tehát kizárólag az elhelyezési körülményekhez kapcsolódhat, más, pl. az élelmezés minőségével, a fogvatartottakkal való bánásmóddal, az egészségügyi ellátással kapcsolatos sérelmek nem alapozhatnak meg kártalanítási igényt.

A kártalanítás nem felróhatósági alapú jogkövetkezményének lehetőségét a jogalkotó tehát kizárólag ezekhez a tényállásokhoz kapcsolta.

Ezzel szemben a polgári eljárásban más – szigorúbb – jogelvek mentén kell folyjon a bizonyítás.

Miután a kártalanítás objektív jogkövetkezmény, annak annyiban szabott a jogalkotó szorosabb feltételrendszert, hogy bizonyos esetekben azt előzetes eljárásnak kell megelőznie, illetőleg szigorúbb igényérvényesítési határidők kapcsolódnak hozzá.

Szükségképpen előzetes eljárás a 30 napot meghaladó jogsértő elhelyezési körülmények közötti fogvatartás esetén a végrehajtásért felelős szerv vezetőjéhez benyújtott panasz, mely alól bizonyos esetekre a Bvtv. 10/A. § (6) bekezdése, illetőleg az átmeneti rendelkezések közt elhelyezett 436. § (11) bekezdése ad felmentést.

A másik, az igényérvényesítést szigorító körülmény pedig, hogy a kártalanítás iránti igény érvényesítésének határideje 6 hónap attól a naptól számítva, amelyen az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények megszűntek. A határidő elmulasztása jogvesztő.

A Bvtv. módosításának hatása a büntetés-végrehajtási intézetekkel szembeni perekre az eljárásjog szempontjából

A Bvtv. 10/A. § (4) bekezdéséből és 436. § (10) bekezdéséből (átmeneti rendelkezés) az következik, hogy kártalanítási igénnyel csupán azok a fogvatartottak nem élhetnek, akiknek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményei 2016. január 1. napja előtt megszűntek és ez a megszűnés nem időszakos jellegű volt. Ennek kapcsán nem annak van szerepe, hogy egyik bv intézetben azért szűnt meg a fogvatartása, mert átszállították a másik bv intézetbe, hanem azért mert pl. szabadult.

A 2016. október 25-én elfogadott Mód.tv. részben visszaható hatállyal került megalkotásra, aminek nem volt akadálya a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 2. § (2) bekezdése szerint, mivel pozitív lehetőséget teremtett a fogvatartottak számára a könnyebb igényérvényesítéshez. Visszaható hatálya abban áll, hogy azok, akiknek sérelmezett körülményei 2016 folyamán szűntek meg, választhatnak, hogy a polgári per bírósága előtt érvényesítenek igényt a számukra sérelmes elhelyezési körülményekből adódó kárai, illetőleg sérelmeik kompenzálására, vagy a büntetőbíróság előtt kártalanítás iránti igénnyel élnek. Akik pedig 2017. január 1-jén vagy azt követően szabadulnak vagy más módon szűnnek meg az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeik, kizárólag kártalanítási eljárást kezdeményezhetnek, választási lehetőségük nincs.

Így, ha polgári perben adat merül fel arra – és ezt szükséges is vizsgálni az igényérvényesítés lehetőségének kizártsága miatt –, hogy az állított fogvatartási körülmények 2017 folyamán vagy azt követően szűntek meg, igényük polgári perben nem elbírálható. Éppen ezért meg kell követelni az igényt érvényesítő féltől, hogy nyilatkozzon, az alperesként megjelölt bv intézetben mely időpontig és milyen körülmények között tartották fogva, majd ezek az elhelyezési körülmények mikor és milyen módon szűntek meg. Nem számít az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény megszűnésének, ha legfeljebb 30 napra megszakad a sérelmezett körülmény fennállása (10/A. § (4) bekezdés).

Ha a polgári per bírósága arra a következtetésre jut, hogy az eljárás a büntetőbíróság hatáskörébe tartozik, akkor a per megindításának időpontjához igazodóan kell döntenie, hogy az 1952. Pp.-t vagy az új Pp.-t és ehhez kapcsolódóan milyen jogkövetkezményt alkalmaz.

Ha a régi Pp. hatálya alá tartozik az eljárás, és a keresetlevél a Pp. 121. § (1) bekezdés d) pontja (hatáskör, illetékesség megállapíthatósága) tekintetében hiányos, két lehetősége van. Jogi képviselővel eljáró fél esetén azt hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve, idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani (Pp. 124. § (2) bekezdés, 130. § (1) bekezdés i) pontja), jogi képviselő nélkül eljáró fél esetén pedig eredménytelen hiánypótlást követően kell a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítani immár a Pp. 130. § (1) bekezdés j) pontja alapján, utalva a 121. § (1) bekezdés d) pontjára.

A 2018. január 1-jén vagy azt követően érkezett hiányos keresetlevelet pedig az új Pp. (2016. évi CXXX. törvény) 176. § (1) bekezdés j) pontjának alkalmazásával vissza kell utasítani, utalva a 170. § (3) bekezdés b) pontjára.

Amennyiben a szükséges adatok rendelkezésre állnak, de azt lehet megállapítani, hogy a fél valójában kártalanítás iránti igényét rossz helyre, a polgári bírósághoz nyújtotta be, akkor vagy az 1952-es Pp. 129. § (1) bekezdése szerinti áttételnek van helye, vagy ugyanezen intézkedésre az új Pp. 174. § (1) bekezdése alapján kerül sor.

Kérdésként merülhet fel, hogy a kártalanítási eljárás mellett vagy azt követően ugyancsak az elhelyezési körülmények problémái miatt igényelhet-e a fogvatartott, vagy volt fogvatartott a polgári bíróság előtt kártérítést, illetőleg sérelemdíjat.

1.) A Bvtv. 436. § (10)-(12) bekezdéseiben írt átmeneti rendelkezésekből az derül ki, hogy ha a büntetőbíróság kártalanítási eljárásában adat merül fel arra, hogy a kártalanítási igény hatályba lépését megelőzően az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt a fél polgári bíróság előtt eljárást indított, vagy az EJEB-hez kérelmet nyújtott be és azt az EJEB a módosítás hatályba lépésének napjáig nyilvántartásba vette, akkor a bv bíró ezeknek az eljárásoknak a befejezéséig, illetőleg az EJEB eljárása esetén az ügy nemzeti elbírálására való utasításáról szóló értesítéséig az eljárást felfüggeszti. Vagyis: az ilyen hatállyal indult és folyamatban lévő polgári perek továbbra is a polgári bíróság előtt maradnak, azokban döntenie szükséges.

(Ha a kérelemben megjelölt időszakra vonatkozóan akár az EJEB, akár a polgári bíróság kártérítést vagy sérelemdíjat ítél meg, akkor a bv bíró a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül, pusztán az iratok alapján elutasítja.)

2.) Szerepet kap még ebből a szempontból a Bvtv. 10/A. § (2) bekezdése, amelynek értelmében az (1) bekezdésben meghatározott jogcímen további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de az elítélt, vagy az egyéb jogcímen fogvatartott jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni.

Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatosan jelentek meg olyan vélemények, hogy a fogvatartott a büntetőbíróság által már kártalanítási eljárásban elbírált alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt igényt érvényesíthet a polgári bíróság előtt, amennyiben számára a megítélt kártalanítási összeg nem megfelelő, nem elegendő. Ilyen álláspontot jelenít meg például a Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiumának összefoglaló anyaga az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelemben alapuló kártalanítási eljárás szabályairól 13. oldalának megjegyzés rovatában.

Ez az álláspont azonban nem helytálló.

Ha elemezzük a már idézett 10/A. § (2) bekezdését, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy ha az ott írt „meghatározott jogcímen” magát a kártalanítást értjük, akkor a rendelkezés értelmezhetetlen, érthetetlen. Lefordítva így hangzana: kártalanítás címén további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de a fél jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni. Ennek a rendelkezésnek csak akkor van értelme, ha az itt írt „meghatározott jogcímen” kifejezésen nem pusztán a kártalanítást, hanem a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelmeket értjük. Ezt az értelmezést egyértelműen alátámasztja a Kommentár a büntetés-végrehajtási törvényhez, melynek a 10/A. §-hoz fűzött magyarázatában kifejezetten szerepel, hogy „a kártalanítási összeg megítélése és kifizetése után sérelemdíjnak, vagy kártérítésnek helye nincs. Ennek oka, hogy a kártalanítási összeg alkalmas arra, hogy kompenzálja az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kárigényeket.” Ez a kommentárbeli értelmezés áll összhangban a jogalkotó céljával is, hiszen ezzel a jogszabállyal akart megfelelő és egyszerűbb reparációt nyújtani az ilyen jellegű sérelmeket elszenvedő fogvatartottak számára. A kártalanítás mértékét is úgy határozta meg, hogy az a magyar viszonyokhoz mérten minden szempontból kellő kompenzációt nyújtson az elszenvedett sérelmekért, és azt az EJEB is ilyenként fogadta el. De ezt az értelmezést erősíti az a körülmény is, hogy a jogcím fogalmának jogelméleti meghatározása igen vitatott, vagyis pusztán a fogalom meghatározáson alapuló értelmezést adni ennek a jogszabályi rendelkezésnek nem lehet. A jogszabály tartalma úgy határozható meg, ha a jogalkotói célt az értelmező mindenképp figyelembe veszi. Ez pedig arra a megállapításra vezet, hogy többletigény polgári perbeli érvényesítésének nincs helye.

Ha az itt írtaktól eltérő következtetésre jutnánk és azt állapítanánk meg, hogy a fél a megítélt kártalanítási összeg felül az elhelyezési körülményeket sérelmezve érvényesíthet polgári bíróság előtt kártérítési, illetőleg sérelemdíj iránti követelést, akkor ezzel azt ismernénk el, hogy a jogalkotó nem érte el a célját, a szabályozás a reparációs célját nem tudja betölteni, következésképpen nemcsak odáig juthatnánk el, hogy a polgári bíróság előtti igényérvényesítésnek helye van, hanem akár az Európai Bírósághoz fordulás joga is felvethető.

Kérdésként merülhet fel az is, hogy megengedhető-e a polgári perindítás, ha a Bvtv. 10/A. § (1) bekezdésében szereplő, oda tartozó konkrét elhelyezési körülményeket jelöl meg a felperes, de ezzel másik személyiségi jogának megsértését állítja. Ilyen esetben is látni kell, hogy a hivatkozottak a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmához kapcsolódnak, így a polgári perindítás azok számára, akiknek a sérelmezett fogvatartási körülményei 2017-ben vagy később szűntek meg, nem megengedett.

Mindebből az következik, hogy azok a fogvatartottak, akiknek sérelmes elhelyezési körülményei 2017-ben vagy azt követően szűnnek meg, ezek miatt polgári bíróság előtt kártérítés vagy sérelemdíj iránti igényt egyáltalán nem érvényesíthetnek. Ez egyben azt is jelenti, hogy a polgári bíróságok ettől az időszaktól kezdődően – 2017-re is és a jövőre nézve – csak olyan pénzbeli marasztalásra irányuló jogvitákat dönthetnek el, melyek nem az alapvető elhelyezési körülményekkel állnak összefüggésben, vagyis például a fogvatartás alatti orvosi kezelésből, az örök viselkedéséből eredő sérelmek miatt.

Abban az esetben viszont, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt a fogvatartott a személyiségi jogsértés objektív szankcióit kívánja érvényesíteni, attól nem zárható el. Ezt pedig az általános szabályoknak megfelelően a polgári bíróság előtt érvényesítheti, sérelemdíj iránti igényt viszont nem nyújthat be. A polgári bíróság elé tehát kizárólag a felróhatóságtól független, objektív szankciókról való döntés tartozik.

Mindezek azzal a következménnyel járnak, hogy a bv intézetekkel szembeni polgári perek száma drasztikusan csökken, mert ezek nagyrészt az alapvető elhelyezési körülmények miatti személyiségi jogsértésen alapuló, pusztán sérelemdíj iránti követelések teszik ki, amely alaphelyzettel kapcsolatos jogviszonyt a jogalkotó a Bvtv. módosításával kártalanításként rendezett és a büntetés-végrehajtási bírák elé utalt.

Miután az ilyen típusú polgári perek alapja minden esetben a személyiségi jogsértés, az ezzel kapcsolatos bizonyítás és döntés során a következők kapnak – általánosságban – szerepet:

A személyiségi jogviszony abszolút szerkezetű, vagyis a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani (Ptk. 2:42. § (1) bekezdés). A személyiségi jogsértést azonban kizárja a jognak az adott személyiségi jogot sértő magatartásra való felhatalmazása. Ennek megfelelően a Ptk. által amellel felállított vélelmet, hogy mások személyiségi jogainak bármilyen megsértése vagy korlátozása jogellenes magatartás, a sértő fél megdöntheti annak bizonyításával, hogy elkövetésére feljogosított volt, pl. azért, mert azt számára jogszabály engedte meg. Valójában erről rendelkezik a Ptk. 2:42. § (1) bekezdése. Amennyiben a személyiségi jogsértés közhatalom gyakorlása során, a közhatalmat gyakorló szerv részéről történik, amilyenek a bv intézetek is minősülnek, azt kell vizsgálni, hogy van-e olyan jogszabály, amely a jogsértőt az adott magatartás tanúsítására feljogosítja, azaz a közhatalmat gyakorló szerv a rá irányadó jogszabályok betartásával, azok keretei között járt-e el, hiszen ez a személyiségi jogsértést eleve kizárja. Ha a fentebb írt vélelmet az alperes megdönti azzal, hogy bizonyítja, a jogszabály felhatalmazásának megfelelően járt el, a személyiségi jogsértés jogkövetkezményei (Ptk. 2:51-52. §) egyáltalán nem alkalmazhatók.

A bizonyítás sikertelensége esetén, vagyis, ha megállapítható a részéről olyan, rá irányadó szabály megsértése, amely egyben a felperes személyiségi jogának sérelmét okozta, az objektív jogkövetkezmények mellett felmerülhet a sérelemdíj (Ptk. 2:52. § (1) bekezdés) alkalmazása.

Mivel a sérelemdíj nem tekinthető objektív jogkövetkezménynek, második lépcsőben is sor kerülhet olyan sikeres kimentéses bizonyításra, amelynek alapján a sérelemdíj iránti igény elutasításra kerül. Ez a Ptk. 2:52. § (2) bekezdéséből következik, amely kifejezetten kimondja, hogy a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy a sérelemdíj fizetés alóli mentesülés feltételeit a jogsértő személyére irányadó felelősségi rendszer alapján kell meghatározni. Mivel a büntetés-végrehajtási intézetek a fogvatartottakkal szemben a fogvatartás során közhatalmat gyakorolnak, az ennek során elszenvedett sérelmek miatt indított személyiségvédelmi perekben a deliktuális, továbbá a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályai irányadóak (Ptk. 6:519. §, 6:548. § (1) bekezdés). Így szükséges vizsgálni a sérelemdíj megítéléséhez a kártérítés fogalmi elemeinek megvalósulását és a közigazgatási jogkörben okozott károk megtérítésének speciális feltételeinek meglétét azzal, hogy a bv szerv esetleges kártérítési, sérelemdíj iránti igényt elbíráló határozatának bírósági felülvizsgálata kizárt. A kimentés körében így szerepet kap a felróhatóság hiánya.

Majd a feltételek megléte esetén – utolsó lépcsőben – el kell végezni a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésének megfelelő mérlegelést, szem előtt tartva, hogy a bíróságok által kialakított helyes joggyakorlat szerint az ún. bagatell sérelmek sérelemdíj fizetési kötelezettséget nem vonhatnak maguk után (BDT2018.3821., BH2016.241.).

A Ptk. 6:548. § (1) bekezdése szerint közigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget akkor lehet megállapítani, ha a kárt közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták, és a kár rendes jogorvoslattal, továbbá közigazgatási perben nem volt elhárítható.

E rendelkezés alkalmazása kapcsán problémát jelent az ítélezésben a 2013. évi CCXL. törvény (Bvtv.) 143. §-ában írt, a bv szerv előtt érvényesítendő kártérítési eljárás.

A Bvtv. 143.§ (1) bekezdése értelmében az elítélt kárigényét – kivéve, ha szabadult – annál a bv szervnél terjesztheti elő, ahol a kár bekövetkezett, más gazdálkodó szervezetnél végzett munkáltatás során annál a bv szervnél, amely a szerződést a gazdálkodó szervezettel megkötötte. Ha az elítélt a társadalomba való beilleszkedését elősegítő programban vesz részt, kárigényét annál a bv szervnél terjesztheti elő, amely szerződést az ilyen szervezettel megkötötte.

Az (5) bekezdés értelmében ugyanakkor, ha az elítélt szabadult, kártérítési igényét a Ptk. alapján, az elévülési időn belül közvetlenül szerv székhelye szerint illetékes bírósághoz, illetve a munkáltatással összefüggésben okozott kár megtérítése iránti igényét a közigazgatási és munkaügyi bírósághoz benyújtott keresettel érvényesítheti.

Ezeket a szabályokat több bíróság alkalmazza a fogvatartottak vagy volt fogvatartottak sérelemdíj megfizetése iránt indított pereiben is, és mint törvényi előfeltételt vizsgálja az igényérvényesítéshez. Ez azonban ilyen szerepet nem kaphat.

A Bvtv.-t az új Ptk. kapcsán a 2016. évi CX. törvénnyel módosította a jogalkotó. És bár az új Ptk. a kár fogalmát kizárólag a vagyoni károkra vonatkoztatva használja, a nemvagyoni jellegű hátrányokra, azok kompenzálására új jogintézményként a sérelemdíjat vezette be, a jogalkotó a már idézett bv szerv előtti eljárásban érvényesítendő kárigény kapcsán nem módosította a Bvtv.-t. Ennek következtében a 2015. január 1-jétől hatályos Bvtv. 143. §-át nem lehet az immateriális sérelmekre vonatkoztatni, a sérelemdíj iránti perekben tehát ezek megvalósulása nem követelhető meg. A hivatkozott jogszabályok kizárólag a fogvatartott által érvényesített vagyoni kárigények esetén kerülhetnek alkalmazásra.

Ezt az álláspontot erősíti az is, hogy a Bvtv. egyéb – most tárgyalt – módosításai kifejezetten használják a sérelemdíj jogintézményének fogalmát ott, ahol azt a jogalkotó szándékoltan el kívánta helyezni, ahol alkalmazását indokoltnak tartotta.

Ezzel egyező álláspontot tükröz a BDT2017.3620. szám alatt megjelentetett Debreceni Ítéltáblai döntés.

Összegezve: a fogvatartott személyiségi jogsértésre alapított sérelemdíj megfizetése iránti igénye akár szabadult, akár még fogva van, közvetlenül a polgári bíróság előtt érvényesíthető a fentebb már részletezett esetkörökön kívül, vagyis, ha az nem tartozik a büntetőbíróság hatáskörébe. Az ezzel ellentétes joggyakorlat a fogvatartottak, illetőleg volt fogvatartottak jogérvényesítését szükségtelenül és a jogszabályi rendelkezésekkel ellentétesen korlátozná.

Megállapítható ugyanakkor, hogy az Európai Bíróság előtt fogvatartottak által kezdeményezett eljárások hatására enyhült a polgári ítélezési gyakorlat az akkor még idetartozó, embertelen fogvatartási körülmények miatti sérelemdíj megfizetése iránti perekben, de ugyanez volt megfigyelhető a még folyamatban volt és a régi Ptk. hatálya alá tartozó nemvagyoni kártérítés érvényesítése iránt indított eljárásokban. Ennek megnyilvánulási formája volt egyrészt az, hogy többfajta sérelem kapcsán ítélték meg a polgári bíróságok sérelemdíjat, másrészt hogy már nem fogadták el kimentésként az állami finanszírozás szűkös voltát és a túlszűfolttságot sem az intézeteken belül annak ellenére, hogy arra az intézetnek ráhatása nincs. Ez tehát azt jelenti, hogy a bv intézetek számára a kimentés lehetősége jelentősen leszűkül.

Ezt a szemléletváltást tükrözi a Kúria Pfv.IV.21.654/2015/11. számú részítélete. Ebben a Kúria megállapította, hogy a bv intézet nem biztosította a jogszabályi minimális nagyságú mozgásteret a

felperesi elítélt számára, ezzel emberi méltóságát megsértette. Azzal összefüggésben pedig, hogy kártérítési keresetét a felperes az önálló jogalanyiséggel rendelkező bv intézettel szemben érvényesítette rámutatott, hogy az azt fenntartó állam önálló jogi személyiségű, önálló felelősségű szervein keresztül fejt ki tevékenységét. Így ha ennek során éri kár a károsultat, azt az adott szervvel és nem az állammal szemben érvényesítheti. Az állam kizárólag a vagyoni viszonyok alapján tartozik kártérítési felelősséggel. Miután a felperes által megjelölt sérelem tekintetében az állam helytállási kötelezettségét kimondó jogi szabályozás nem létezik, és az állam nem léphet közvetlen jogviszonyba a felperessel, a jogsértésért a büntetés-végrehajtási intézet felel. Mivel pedig a felperes elhelyezése során megvalósult jogsértés önmagában alkalmas az emberi méltóság megsértésére, az alperes eljárása jogszabálysértő volt, mely a felperesnek kárt okozott, a kártérítési felelősség alól akkor mentesülhet, ha eljárása nem volt felróható. Nem találta azonban kimentésre alkalmasnak azt a hivatkozást, hogy befogadási kötelezettség terheli az intézményt.

A 2016. évi CX. törvény hatályba lépésével a Szegedi Ítéltábla célszerűnek tartotta figyelembe venni a sérelemdíj (vagy nemvagyoni kártérítés) összegének meghatározásánál a 10/A. § (3) bekezdésében írt napi tétel összeghatárokat azért, hogy egyfelől a fogvatartottak körében ugyanazon körülmények miatti jogsérelem kapcsán a megítélt sérelemdíjak és kártalanítási összegek között ne mutakozzon jelentős eltérés, másfelől azért, mert – nemzetközi szinten is elfogadottan – a kártalanítás törvényileg meghatározott mértéke teljes reparációt szolgál. E mérlegelési szempontra az ítéletek indokolásában utalás történik (pl. Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.173/2017/4.). Emiatt a megítélt összegek az ítéltábla gyakorlatában alacsonyabbak lettek.

A két eljárástípus között ugyanakkor a jövőre nézve is meg kell tartani a dogmatikai és ebből következő bizonyítási különbségeket, a személyiségvédelmi perben igényelt sérelemdíj megfelelő felperesi bizonyítás mellett is csak akkor jár, ha a fentebb vázolt kétlépcsős kimentés sikertelen és a sérelem nem bagatell.

Az előadás teljes terjedelmében visszahallgatható az alábbi linken:

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/dr_kiss_gabriella_eloadasa.mp3

***

Az előadásokat követően dr. Kovács Zsuzsanna a jogegységi csoportok vezetője megköszönte a jelenlévők megjelenését és berekesztette a jogegységi csoportok tanácskozását.

k. m. f.

Dr. Kovács Zsuzsanna
a jogegységi csoportok vezetője

Dr. Gelencsér Dániel
csoportfelelős